

JOANNA MARIA GARBULA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Społecznych, Polska
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1599-7205>
joanna_garbula@wp.pl

Ryszard M. Łukaszewicz, Krystyna Leksicka,
*Aneks do skryptu dydaktycznego struktury modelu
i rozwiązań praktycznych eksperymentalnego
i innowacyjnego projektu Wrocławska Szkoła
Przyszłości, Fundacja Wolne Inicjatywy
Edukacyjne, Wrocław 2020, ss. 112*

Wrocławska Szkoła Przyszłości, jako alternatywna wizja szkoły podstawowej, została założona przed ponad trzydziestoma laty przez prof. dr. hab. Ryszarda M. Łukaszewicza. Szkoła, o statusie placówki eksperymentalnej, znalazła swoją siedzibę we Wrocławiu. Była wyrazem sprzeciwu interpretowania szkoły jako instytucji zorganizowanej uległości wobec oczekiwań i żądań ludzi dorosłych. Szkoła stała się miejscem próbowania świata, wyzwania energii, badania ekologicznego ładu życia. Działania edukacyjne przebiegały według nowatorskiej metody projektowania okazji edukacyjnych.

Od 1 września 2017 r. absolwenci klasy VI dotychczasowej sześciolletniej szkoły podstawowej rozpoczęli naukę w klasie VII ośmioletniej szkoły podstawowej, a od 1 września 2018 r. zostali pierwszymi uczniami klasy VIII tej samej szkoły. Przygotowane zostały nowe programy nauczania dla tych klas. Łukaszewicz i Leksicka opracowali *Aneks*, chociaż bliższy jest im pogląd Debessé'a (1983, s. 112–134), że „dzieciństwo ma swój naturalny koniec około 12.–13. roku życia”.

Aneks składa się ze wstępu oraz trzech rozdziałów. W części zatytułowanej *Wstęp czy mus?* autorzy określili, że załącznik to konstrukt próbny (s. 2), w którym poruszane są ważne i inspirujące zagadnienia, takie jak:

- uwarunkowania realizacyjne w zależności od nauczyciela, jego logistyki, otwarcia na zewnętrzną współpracę, motywacji i liczby uczniów w klasie VII,
- specyfika pracy (kreatywność, niekonwencjonalne myślenie itd.) z wykorzystaniem biografii 80 bohaterów zawartych w *Polskim opisanii świata*,
- zadania finałowe (projekty), zespołowe ósmoklasistów,
- narzędzia,
- wyzwania edukacyjne (kreatywna gonitwa myśli).

Powyższe zagadnienia omówiono w kolejnych rozdziałach, napisanych zarówno językiem naukowym (pedagogika, psychologia, socjologia), jak i literackim, prowokując dialog z odbiorcami. Już same tytuły rozdziałów: Rozdział 1. *Nikt nie przechodzi przez życie jak cień*, Rozdział 2. *Jak solidarnie zmienić świat – STOPES klasy VII, VIII*, Rozdział 3. *Inspiracje i realizacje: projekcje praktyczne* – wskazują na interesującą i oryginalną zawartość treściową. Rozdziały zostały logicznie poprowadzone, uzupełniają się wzajemnie; pierwsze dwa stanowią bazę teoretyczną dla niepowierzchownych i praktycznych rozwinięć edukacyjnych zawartych w rozdziale 3.

Rozdział pierwszy rozpoczyna się od kwestii kapitalnych z punktu widzenia rozwoju ludzkości i jej miejsca we współczesnym świecie. Znajdują się tu nawiązania do narracyjnej historii ludzkiej cywilizacji i związanych z nią procesów makroekonomicznych w świetle trylogii świata autorstwa Harariego (*Sapiens. Od zwierząt do bogów*, *Homo deus. Krótka historia jutra* oraz *21 lekcji na XXI wiek*). W ten sposób przywołano ważne pytania odnoszące się do edukacji XXI stulecia. O ich wadze świadczą następujące słowa: „»Lekcja« edukacji Harariego to lekcja, na którą jeszcze bardzo słabo jesteśmy przygotowani, być może zaczynamy powoli to rozumieć, choć czasu nie ma, jednak od rozumienia do zmienionej praktyki edukacyjnej droga daleka i więcej w niej »zanglonych« obietnic niż »światełek w tunelu«” (s. 7).

Dla Łukaszewicza i Leksickiej nieodłączną cechą Wrocławskiej Szkoły Przyszłości od ponad czterech dekad są wyróżniki, wśród których czołowe miejsce zajmują niepewność (wpisująca się w nurt życia rodziny człowieczej) oraz kreatywność (mająca źródło w kulturze i cywilizacji). Innymi wyróżnikami tej placówki, rozumianej jako idea, wizja czy misja, są: wyobraźnia – prowokowanie inwencji; narracja – sposób rozumienia i konstruowania świata i siebie; samodzielność i transgresja; innowacyjność; prospołeczność; harmonia – style życia – mandala (s. 11). Te identyfikatory są ważne – oczywiście jedno w mniejszym, drugie zaś w większym stopniu – w odniesieniu do układu i doboru treści w klasach VII i VIII. Szczególną wagę słusznie przykładają do zadań ponadosobistych (Łukaszewski), mających charakter wzrostowy, wartościowy dla jednostki, otwarty i sprawczy dla konstruowania autonarracji własnych losów (Bruner, Trzebiński), a także współdziałania dla czy w solidarności z innymi (Wojnar, Suchodolski, Tischner).

Przywołane inspiracje naukowe, mające już „swoje życie” w projekcie Wrocławskiej Szkoły Przyszłości, legły u podstaw rozdziału drugiego, w którym odniesiono się do STOPESU-u klas VII i VIII, solidarnego w zmienianiu świata. STOPES to System Treściowej Organizacji Procesu Edukacji Szkolnej, swoiste rusztowanie idei organizujących, przeznaczonych dla różnych szczebli nauczania, tzn. edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej, klas IV–VI (Łukaszewicz 2020, s. 260–265). Ma układ hierarchiczny, począwszy od szczebla, poprzez poziomy, sekwencje podstawowe, sekwencje pochodne, aż do projektowanych okazji edukacyjnych. Teraz przyszła kolej na klasy VII i VIII, ponieważ w wyniku reformy z 2017 r. szkoła podstawowa została wydłużona do klasy VIII. Autorzy STOPES-u dla klas VII i VIII odnoszą się do treści historycznych, które nie wyczerpują tych objętych podstawą programową, ale stanowią ramy czasowe. Jak słusznie dowodzi Łukaszewicz: „Takie ujęcie STOPES-u oznacza wybór kontekstu socjologicznego; przyjrzenie się losom Polaków w aspekcie ich życia, pracy, sukcesów – w perspektywie czasu transformacji i kolejnych trzech dekad po »okrągłym stole«” (s. 1). Autor podał także cel nadrzędny zamiaru edukacyjnego, którym „jest/staje się »czytanie«, próba poznania choćby częściowego nie tylko biograficznych źródeł aktywnego i kreatywnego włączania się Polaków w solidarne zmienianie świata na lepsze!” (s. 1). Jest to podejście oryginalne i zasługuje na uznanie. Takie ujęcie, w obliczu „świata na rozdrożu”, wskazuje możliwości kreatywnego podążania w kierunku „trzeciej fali” cywilizacyjnej. Autorzy opisali charakterystyczne przemiany „drugiej fali”, takie jak: gwałtowne rozwiązania (wojna pomiędzy rolnikami a przemysłowcami), rozwój cywilizacji przemysłowej (energia z węgla, gazu i ropy naftowej), potężny postęp techniczny (miasta fabryczne), produkcja masowa czy masowa edukacja, które są zapowiedzią kolejnej fali (s. 8–9). Ich zdaniem „Toffler wie, że nowa fala cywilizacji stwarza niezwykle możliwości, ale boi się, że możliwości te mogą być zaprzepaszczone. Zdaje sobie sprawę, jak bardzo trzecia fala zmian zagraża interesom najpotężniejszych elit politycznych i gospodarczych świata przemysłowego. Toffler nie całkiem wierzy w to, że ludzkość wykorzysta szansę, jaką stwarza cywilizacja trzeciej fali!” (s. 10), tak jak przywołujący te słowa autorzy.

Łukaszewicz i Leksicka przyjęli teorię przestrzeni międzyludzkiej Sztompki jako znaczącą dla własnej perspektywy edukacyjnej (s. 12). Przestrzeń międzyludzka, będąca w stanie płynnym, odnosi się do ludzi żyjących wśród innych i będących w relacjach z innymi. To zagadnienie poruszali również Tischner czy Goffman. Pojęcie przestrzeni międzyludzkiej trafnie wpisuje się w perspektywę STOPES-u dla dwóch najstarszych klas szkoły podstawowej.

Myślą dla działań w tym względzie był dla autorów *Aneksu* pomocnik historyczny „Polityki” opublikowany pt. *Za chlebem i wolnością. 200 lat nieprzerwanej migracji z ziem polskich*, który stał się swoistym drogowskazem historii losów. To właśnie historia niekonwencjonalna oddaje głos zwykłym/niezwykłym ludziom i ich codziennemu życiu, ale i codzienności wpisanej w wielką historię. To czytanie historii jako opowieści o ludzkich aspiracjach, celach, załamaniach, karierach. „Bardzo cenimy

sobie w »pomocniku historycznym« wątek wyjątkowo jasno sformułowany: »Sukces wbrew czarnowidztwu«, albowiem sami na własną rękę – w alternatywnym modelu edukacji szkolnej – zamierzamy szukać i analizować ścieżki powodzenia Polaków w przygodach nie tylko tych owych 200 lat emigracji, ale od czasu »przełomu« i okrągłego stołu» (s. 15).

Kolejną inspiracją dla autorów *Aneksu* były prace Kuczyńskiego (1994, 1997), który opisuje świat z punktu widzenia Polaka. Autorzy włączyli swoje „polskie opisanie świata” w następujący, intrygujący sposób: „Teraz my wsiadamy do »czółna wyobraźni« i żeglujemy ku... spotkaniom Polaków, rozsianych po całym świecie – naszych prapradziadków i praprababek – ku spotkaniom, jak mawiają socjologowie, z INNYM – z OBCYM. Czeka nas ponad 80 najróżnorodniejszych biografii, osobowości, temperamentów, charakterów i charakterków, ludzi rozmaitych tradycji i religii, wykształcenia i życiowego doświadczenia. Fascynujące!” (s. 19). Uważam, że jest to niezwykle trafny i cenny sposób oddania głosu tym, którzy mają coś do opowiedzenia.

Niezwykły testament, który chciałby zostawić dla swoich dzieci Heyerdahl (1999), zainspirował Łukaszewicza do wykreowania testamentu dla „Jego dzieci”, obejmującego takie kwestie (s. 25–26), jak: przejście i dbanie o własną planetę, prośby o przebaczenie za wytrzebienie lasów, zanieczyszczanie wody, powstanie dziur ozonowych, zależność od czasu, pogarda wobec tubylców, ograniczenie własnych horyzontów, wieczne dążenie do „doskonalenia świata”, przekazywanie gorszego środowiska następnym pokoleniom, podjęcie działań umożliwiających uzdrowienie ogólnoswiatowego systemu, troska o ptaki, ssaki, płazy, gady, owady i rośliny itd. W swoim testamencie autor odwołuje się do początków wspólnego życia na Ziemi i formułuje z wielkim respektem credo dla młodych: „Jeśli natura stworzyła własną ewolucję, to naprawdę musicie okazywać szacunek naturze, chronić ją i považać jako waszego zwierzchnika. Jeśli jest Bóg, który stworzył naturę przez wszechmocną ewolucję, to szanujcie i okazujcie szacunek Jego dziełu, którym jest nasze środowisko, i czcicie waszego Boga pod takim imieniem, jakie odpowiada waszej religii i waszemu językowi” (s. 27).

Sukcesy bez granic przypadają zdaniem Łukaszewicza i Leksickiej pokoleniu ludzi urodzonych w latach 80. i 90. XX w., zwanemu pokoleniem ’89 lub pokoleniem cyfrowym. Charakteryzuje się ono: łatwością poruszania się w rozbudowanych środowiskach informatycznych i nawiązywania kontaktów z ludźmi na całym świecie, opóźnionym przejściem w dojrzałość, wysoką jakością życia, wykształceniem, wysoką oceną własnych umiejętności itd. Jako potwierdzenie tych cech sprzyjających sukcesom autorzy przywołali listę 30 młodych Polaków według miesięcznika „Forbes”, którzy przed 30. rokiem życia skutecznie podbili świat. Osiągnęli swoje sukcesy „za sprawą czasu z jednej strony, a z drugiej – za sprawą »architektury trzeciej fali«, »technologii wolności« – komputera osobistego i Internetu, sztucznej inteligencji...” (s. 32).

Autorzy recenzowanego *Aneksu* uczniom klas VII i VIII ukazują możliwości i zarazem stawiają zadania po to, aby w przyszłości mogli wiele osiągnąć. Co więcej, dla tych dwóch roczników przewidują STOPES zadedykowany dwóm wątkom: „(...)

pierwszy wątek dotyczy PROJEKTU przy założeniu, iż ma to być projekt zespołowy z maksymalną liczbą osób do 12, a nie mniejszą niż 7; drugi wątek wiąże się z perspektywą około 10 lat i wymaga od każdego projekcji autonarracji (próba opisu kroków realizacyjnych w sensie biograficznym: jak sobie wyobrażam, jak ewentualnie chciałbym własną ścieżkę WŁAŚNIE ZAPROJEKTOWAĆ I DLACZEGO TAK?)” (s. 36).

Rozdział trzeci recenzowanej pracy rozpoczyna się od przedstawienia sposobów realizacji STOPES-u w modelu Wrocławskiej Szkoły Przyszłości. Jego strukturę stanowią stałe elementy związane z „kalendarzem rocznym”. Są one realizowane w ramach 4-tygodniowych projektowanych okazji edukacyjnych (POE), ciągle na nowo kreowanych, z nowatorskimi, otwartymi zadaniami praktycznymi. Tę część *Aneksu* należy uznać za praktyczne przedłużenie inspiracji teoretycznych zawartych w dwóch poprzednich rozdziałach. Odnoszą się one w klasie VII zarówno do problematyki lokalności, globalności, jak i do problemów współczesnego świata (np. „druga fala” czy „świat na rozdrożu”). Znajdujemy tu odwołania do przeszłości i współczesności, historii i kultury (biografie niezwykłych ludzi, święta, rzeczy codzienne, polskie opisanie świata z zakorzenieniem na obczyźnie). Uwaga uczniów klasy VIII kierowana jest na czas przełomu i Pokolenie '89 (np. Modrzewski), ideę społeczeństwa obywatelskiego oraz na wynikające z tej problematyki aspiracje, kreatywność, odwagę w działaniu i marzenia.

Opisane wymiary edukacji w klasach VII i VIII wpisują się w wyzwania XXI stulecia. Ponadto świadczą one o podmiotowym podejściu do uczniów oraz o pragnieniu, by poprzez skonstruowane NARZĘDZIA umożliwić wszystkim osiągnięcie ścieżek powodzenia. Twórcy Wrocławskiej Szkoły Przyszłości odkryli przed uczniami wyzwalającą, otwartą edukacyjną drogę. Jest ona przeznaczona również dla nauczycieli i pracowników naukowych, którzy zechcą skorzystać z tego eksperymentalnego, innowacyjnego projektu Wrocławskiej Szkoły Przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

- Debesse M. (1983). *Etapy wychowania*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Heyerdahl T. (1999). *Zazielenił się świat siódmego dnia*. Warszawa: Wydawnictwo Muza.
- Kuczyński A. (1994). *Polskie opisanie świata. Studia z dziejów poznania kultur ludowych i plemiennych* (T. 1: *Azja i Afryka*). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kuczyński A. (1997). *Polskie opisanie świata. Studia z dziejów poznania kultur ludowych i plemiennych* (T. 2: *Ameryka i Australia z Oceanią*). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Łukaszewicz R.M. (2020). *Wrocławska Szkoła Przyszłości PLUS, czyli lepsze jest możliwe. Działania praktyczne, wizje i projekcje nowego, innego, twórczego*. Wrocław: Fundacja WIE.